

Strategi for å bevare og utvikle gen-ressurser for framtidens matproduksjon i Norge. Hva mener KVANN?

Landbruksdepartementet har bedt Landbruksdirektoratet om å utarbeide en strategi for bevaring av genetiske ressurser for mat og landbruk. Frist 1. mars 2019. Foreningen KVANN (Kunnskap og Vern av Nytteplanter i Norge) – Norwegian Seed Savers, vil fremme følgende synspunkter på strategiarbeidet og innholdet i strategien:

Arbeidet med strategien:

Det er viktig at alle de viktigste aktørene og interessene i arbeidet med å bevare og utvikle norske gen-ressurser for matproduksjon trekkes med i strategiarbeidet. Offentligheten må dessuten informeres godt om arbeidet, dens målsetting og politiske rammer. Det vil være en fordel at flere sentrale aktører trekkes inn i referansegruppen, spesielt for å sikre et bredt eierskap til den nye strategien. Utkastet til strategi bør sendes på høring til alle interessenter med god svarfrist. KVANN ønsker å delta i referansegruppen fordi foreningen er den eneste norske frivillige frøbanken (Community Seed Bank) med medlemmer over hele landet. KVANN har det nasjonale ansvaret for deling av frø og planter til hobbydyrkere over hele landet med basis i gamle norske sorter og utvikling av nye. Dette er en viktig interesse som KVANN står alene om å ivareta.

Generelt om plante-genetiske ressurser: Vi trenger mangfold!

KVANN legger vekt på at genetiske planteressurser både må bevares og utvikles. Vi trenger både de gamle sortene, deres nye etterkommere, deres gamle ville formødre og nye arter som er egnet for vårt nordlige landbruk. Det er ikke nok å bevare genene i en frøbank. Det er heller ikke nok med noen få forsøksstasjoner i Sør-Norge og på flatlandet. Genmaterialet må leve og brukes over hele landet, inkludert i nord og i fjellbygdene. Det bør være økt fokus på nye flerårige planter (grønnsaker/korn) som er mer robust mot klimaendringer, lagre mer karbon og kan dyrkes i kaldere strøk (Nord Norge og fjellbygdene). Vi trenger et mangfold av genetiske ressurser, dyrkingsmetoder og steder og tilsvarende kunnskap for å sikre nok og næringsrik mat i møtet med framtidens endringer i klima og produksjonsforhold.

KVANNs konkrete innspill til den nye strategien:

1. Styrking av genressursarbeidet: Strategien må gi et klart signal om styrking av arbeidet med å bevare og utvikle gen-ressurser for matproduksjon i hele Norge. Økte bevilgninger og en bredere satsing må til for å sikre våre genressurser i matproduksjonen og oppfylle våre forpliktelser i Plantetraktaten.
2. Betydningen av det nordlige land- og hagebruket: Det nordlige landbruket, inkludert i fjellet, blir mye viktigere i framtiden. Landbruket i nord kan vise til veldig gode resultater og blir dessuten viktigere ettersom det sørlige Europa blir tørrere som følge av klimaendringene.
3. Mangfold: Genressursarbeidet må preges av mangfold, både når det gjelder plantesorter, husdyr, genmateriale, aktører, steder i Norge som deltar (hele landet!), og ulik praksis og metodikk, mm. Mangfold gir robusthet, styrke og økt overlevelsessevne.
4. Hele livssyklusen til planter og dyr: Det er ikke nok å bevare gamle plantefrø og kulturplanter i noen få klonarkiv. Gener utvikles i takt med klima og miljø. Det må arbeides aktivt med hele livssyklusen til planter og dyr, samt tilpasning av nye arter som passer her i nord.
5. Større bredde av norske kulturplaner: Det må arbeides aktivt for å ta vare på mange flere av de gamle norske nyttevekstene i vår kulturarv. Dette må kombineres med produksjon og deling av

frø fra gamle og nye norske planter, utadrettet virksomhet, kurs og opplæring. KVANN er enig med Norsk Genressurscenter i at det her må legges større vekt på følgende områder:

- a. Nyere sorter foredlet i eller tilpasset til Norge, som ikke lenger er sortslistet eller markedsført i landet.
 - b. Plantemateriale med særlig viktig genetikk for klimatilpasning og tilpasning til norske vekstbetingelser, og som ikke er i aktivt bruk.
 - c. Innførte planter som uten aktive foredlingstiltak har tilpasset seg norske vekstbetingelser slik at de er unike og verdifulle for Norge.
 - d. Varianter av nytteplantene som har oppstått etter at enkeltpersoner har oppdaget, oppformert og tatt vare på tilfeldige kryssninger eller mutasjoner, og som samtidig er unike og verdifulle for Norge.
6. Styrke samarbeidet mellom offentlige institusjoner og frivillige foreninger: Dette samarbeidet må styrkes og bli mer målrettet og dynamisk. Norsk Genressurscenter må gis et tydelig og sterkt mandat (og ressurser) til å styre arbeidet. Et bredt nettverk av offentlige institusjoner, museumshager, lokale klonarkiv, prestegårdshager, frivillige organisasjoner og mange andre må delta for å sikre et stort mangfold av planter og dyr for framtiden.
7. Statlige institusjoner må sikres tilstrekkelige midler slik at de er i stand til å gjøre jobben skikkelig. Statens koordinerende faglige enhet (Norsk Genressurscenter) må få flere og mer forutsigbare midler og slippe å konkurrere med frivillige foreninger om småpenger til prosjekter. Antallet lokale forsøksstasjoner burde igjen økes og spres over hele landet, spesielt i nord og fjellbygdene. De må sikres langsiktige og forutsigbare økonomiske rammer og faglig dybde.
8. Langsiktige og bredere tilskudd til aktive organisasjoner. Det bør legges til rette for flerårige rammeavtaler med frivillige foreninger og lokale hager, mm. Dersom offentlige oppgaver overtas av frivillige foreninger og lokale organisasjoner må tilstrekkelige midler følge med oppgavene.
9. Kompetanseheving og økt krav til kvalitet: Det må legges til rette for økt vekt på og midler til kompetanseheving, kurs, bygging av gode og tette nettverk, krav til kvalitet, dokumentasjon og rapportering, både fra offentlige institusjoner og de andre aktørene som deltar i arbeidet. Dette arbeidet må ledes og koordineres av Norsk Genressurscenter.
10. Det må satses mer på barn og unge. Skolehagene må vekkes til live og skolene må lære elevene mer om betydningen av sunn mat og riktig matproduksjon. Programmene for å engasjere unge mennesker må styrkes. Urbant landbruk må gis større støtte.
11. Alle deler av Plantatraktaten må oppfylles: Dette gjelder spesielt artikkel 9 i traktaten om bønders rettigheter: lokalt eierskap og bruk av lokale norske sorter, husdyr og genetiske ressurser i Norge må sikres gjennom lovverk og forskrifter. Lokale frøbanker må samtidig sikres rett til å bruke, dele, selge og utvikle planter og frø til medlemmene og samarbeidspartnere.
12. Forenkling og kommunikasjon om regler for salg av hobby avlet frø: I formålsparagrafen til Forskrifter om såvarer står det «Forskriften skal videre bidra til in-situ bevaring og bærekraftig bruk av plantegenetiske ressurser.» For å stimulere til at flere deltar aktivt i å bevare sjeldne kultivarer, anbefaler KVANN at Mattilsynet og Plantesortsnemda lager en veiledning for hobbyavlere og småbrukere som vil omsette mindre mengder frø av bevaringsverdige arter. Målet er å åpne flaskehalsen for reproduksjon av genetiske ressurser som faller utenfor dagens system.